

Asia: VN/25041/2020

Henkilötunnusjärjestelmän uudistamista koskevat säädös- ja muut ehdotukset

Luonnos hallituksen esitykseksi

Yleiset huomiot esityksen tavoitteista

Esityksen tavoitteet ovat lähtökohtaisesti kannatettavia. Tulevien muutosten hahmottamista ja niistä lausumista vaikeuttaa kuitenkin se, että nyt lausuntopyynnölle on tullut hiukan eri aikaan useita lakiuudistuksia, joilla on selvästi keskinäisiä liityntöjä.

Huomiot mahdollisuuteen saada henkilötunnus jo Suomessa oleskeluun oikeuttavaa lupaa tai rekisteröintiä koskevan hakemuksen perusteella (1. lakiehdotuksen 9 ja 22.2 §)

Ehdotus on kannatettava. Tällä hetkellä ulkomaalaiset opiskelijat eivät saa oleskeluluvan yhteydessä henkilötunnusta vaan he hakevat sen Suomeen saapumisen jälkeen. Hakemuksia käsittelevä viranomaisen (DVV) ruuhkaantuu hakemuksista syksyisin ja opiskelijat voivat joutua odottamaan henkilötunnustaan jopa kuukausia.

Mahdollisuus saada henkilötunnus aiemmassa vaiheessa joustavoittaa uusien opiskelijoiden maahantuloa ja integroitumista sekä opintojen alkua. Pankkitilin avaaminen ja verkkopankkitunnusten saaminen opiskelijoille ja sitä kautta vahvan tunnistautumisen mahdollistaminen ovat tärkeitä esim. puhelinliittymän avaamisessa tai sähkösopimuksen tekemisessä ja ovat hyvin vaikeita ilman henkilötunnusta. Monilla EU/EEA-ulkopuolisilla opiskelijoilla on apuraha, jonka maksamisen edellytys on EU-pankkitili, joten heillä saattaa mennä pahimmillaan monta kuukautta ennen kuin heillä on pääsy elämiskustannuksiin tarkoitettuun apurahaan. Lisäksi KELA:n YTHS-maksun maksaminen edellyttää henkilötunnusta.

Ehdotus on kannatettava siitäkin syystä, että korkeakouluissa opiskelijat voitaisiin yksilöidä jo aikaisesta vaiheesta samalla tunnisteella.

Huomiot mahdollisuudesta tallettaa ulkomaalaisen henkilön tiedot väestötietojärjestelmään ulkoisen palveluntarjoajan oleskelulupa-asiassa tekemän henkilöllisyydestä varmistumisen perusteella (1. lakiehdotuksen 22.3 §)

Schengen-maiden edustustojen käyttömahdollisuus on kannatettava. Myös ulkoisen palvelun käyttö on kannatettava, kun sen turvallisuudesta ja luotettavuudesta on varmistuttu riittävästi. Molemmat

tukevat opiskelijaksi hyväksytyin tietojen tallentamista mahdollisimman pienellä vaivalla ja kustannuksilla. Ne turvaavat myös oleskeluluvan saamisen lyhyempien vierailujen mahdollistamiseksi ja vastaavat yliopistojen kasvavaan uudenlaiseen kansainvälistymistöimintään.

Etärekisteröintimenettelyä koskevat huomiot (1. lakiehdotuksen 9 a–9 d ja 34 a §)

Kannattamme esitystä maksuttomaksi etärekisteröintimahdollisuudeksi, jonka yhteydessä olisi mahdollisuus saada henkilötunnus. Ns. ”yhden luukun periaate” helpottaa opiskelijoiden maahantuloa ja pääsyä tärkeisiin palveluihin sekä korkeakoulussa että muutoin. Etärekisteröinnin lisäksi henkilötunnuksen käyttö sekä mobiilisovelluksena että muuten eri tilanteissa tulisi olla maksutonta. On hyvä myös huomioida että joissain maissa on jo muu vaihtoehto sukupuolelle kuin nainen tai mies. Olisi hyvä miettiä miten sellainen ”muu” sukupuolistatus toteutetaan suomalaisessa mallissa.

Mahdollisimman aikainen henkilötunnuksen tai muun yksilöivän tunnuksen saaminen on tärkeää myös siksi, että esim. tällä hetkellä DVV:n käsittelyaika suomalaisen henkilötunnuksen saamiseen voi olla 9-11 viikkoa. Kun esimerkiksi kaksoistutkinto-opiskelijat opiskelevat Suomessa vain yhden lukukauden, he eivät välttämättä ehdi lainkaan päästä henkilötunnusta edellyttävien palveluiden kuten YTHS:n piiriin huolimatta siitä, että heidän on pakko suorittaa näistä maksu. Ja vaikka opiskelu kestäisi koko lukuvuoden, ei ole kohtuullista jos palveluihin pääsy estyy useamman kuukauden ajaksi. Tällaiset käytännöt eivät palvele Suomen hyvää maakuvaa, jolla on tunnetusti suuri vaikutus kv-opiskelijoiden ja osaajien houkuttelussa, eivätkä yksilöiden ja yhteisön hyvinvointia, jossa toimivat peruspalvelut ovat keskeisessä asemassa.

Sukupuolineutraalia henkilötunnusta koskevat huomiot

Sukupuolineutraalin henkilötunnuksen käyttö edistää pitkällä tähtäimellä yhdenvertaisuutta, kun sukupuolitietoa ei tarvitse käsitellä enää niissä yhteyksissä, joihin se ei kuulu. Ennen vuotta 2027 annetuista henkilötunnuksista sukupuoli on tosin edelleen pääteltävissä.

Korkeakouluilla tulee olla mahdollisuus saada opiskelijoiden tai henkilökunnan juridinen sukupuoli väestörekisteristä luotettavalla tavalla tasa-arvolain mukaisten ja muiden lakisäätteisten veloitteiden hoitamiseksi.

Uutta yksilöintitunnusta koskevat huomiot

Ehdotuksen mukaan uusi yksilöintitunnus annettaisiin kaikille elossa oleville väestörekisteriin merkityille henkilöille lain tullessa voimaan vuoden 2023 alusta ja uusille henkilöille samalla kun heidät ensimmäisen kerran merkitään väestörekisteriin. Yksilöintitunnus ei sisältäisi itsessään mitään haltijaansa koskevaa henkilötietoa. Yksilöintitunnusta ei saisi käyttää henkilön yksiselitteiseen todentamiseen. Yksilöintitunnuksen käyttöalaa eri toiminnoissa ei rajattaisi kuten henkilötunnuksen.

Ehdotuksen perustelut yksilöintitunnuksen merkityksen ja käyttötarkoitusten osalta ovat varsin niukat. Ehdotuksella ei myöskään ole tarkoitus rajata henkilötunnuksen käyttöä. Ehdotuksen perusteluissa todetaan, että laajemmasta käyttöönotosta voidaan päättää myöhemmin.

Ehdotuksen perusteluissa on viittaus mahdolliseen käyttötarkoitukseen henkilön yksilöinnissä ydinidentiteetin todisteena olevalla varmenteella. Tämä käyttötarkoitus on kuvattu tarkemmin

toisessa samaan aikaan lausuntokierroksella olevassa ehdotuksesta laiksi digi- ja väestötietoviraston digitaalisen henkilöllisyyden palveluista. Onko tämä tosiasiallisesti ainoa peruste ottaa uusi yksilöintitunnus käyttöön?

Ehdotuksen perusteluiden mukaan organisaatiot päättävät yksilöintitunnuksen ottamisesta käyttöön vapaaehtoisesti. Vapaaehtoisen, organisaatiokohtaisen käyttöönoton osalta yksilöintitunnuksen mielekkyys jää ainakin korkeakoulusektorilla epäselväksi. Valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä 14.12.2017/884 annetun lain 25 ja 27 §:n mukaan korkeakoulujen on tallennettava tietovarantoon pysyvästi oppijanumero ja henkilön henkilötunnus tai muu vastaava yksilöivä tunnistetieto. Korkeakoulusektorilla on siis jo rekistereissään käytössä rinnakkain henkilötunnus ja oppijanumero. Oppijanumeron avulla on jo mahdollisuus yksilöidä oppijat koko suomalaisen opetussektorin sisällä. Uutta yksilöintitunnusta varten tarvittaisiin järjestelmiin uusia tietokenttiä ja tieto yksilöintitunnuksesta pitäisi saada väestörekisteristä luotettavalla tavalla. Myös syntymäaikatieto tulisi saada väestörekisteristä luotettavalla tavalla erikseen, jos henkilötunnusta ei tallennettaisi.

Muut hallituksen esitystä ja alustavaa asetuluonnosta koskevat huomiot

-

Kysymys vain ministeriöille: Seuraako esitykseen sisältyvistä muutosehdotuksista muutostarpeita hallinnonalanne lainsäädäntöön? Jos kyllä, mihin lakeihin muutoksia on tarpeen tehdä ja onko muutokset tarpeen sisällyttää esitykseen liitelakeina?

-

Informaatio-ohjauksen suunnitelma

Ovatko toimenpidesuositukset oikean suuntaisia? Mitä pidätte erityisen hyvänä tai mitä pidätte tarpeettomana?

-

Millä muilla toimenpiteillä henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä sähköisessä asiointissa, käyntiasioinnissa ja puhelinasiointissa?

Pandemia-aikana korkeakoulujen opetus siirtyi tietoverkkoon ja moni ulkomaalainen opiskelija aloitti opintonsa ulkomailta käsin. Ulkomaalaisen opiskelijan vahvaan tunnistautumiseen ulkomailta käsin on ollut vaikea löytää sekä kohtuuhintaisia että toimivia ratkaisuja. Yhteistyö ja toimiva tiedonsiirto eri viranomaisten välillä sekä yhteiset suositukset yhdenmukaistaisivat turvallisia tunnistustapoja. Yhteistyöhön tulisi saada mukaan myös relevantteja palveluntarjoajia kuten HOAS ja ylioppilaskunnat, tämä parantaisi käytettävyyttä ja voisi myös laskea kuluja per toimija.

Tunnistautumistavoissa tarvitsee lisäksi olla riittävästi vaihtoehtoja, jotta palvelu olisi saavutettava kaikille. Puhelinasiointissa tulisi kehittää mahdollisuutta tunnistautumiseen esimerkiksi mobiilivarmenteella puhelun aikana. Samalla tulisi huomioida puhelinasiointin mahdollistaminen myös henkilöille, jotka eivät pysty käyttämään digitaalisia tunnistautumistapoja.

Mitä säädösmuutostarpeita tai ohjeistuksia tunnistatte eri toimialoilla tai palveluissa, jotta henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tunnistatte, että tunnistustapahtuma olisi tarpeeksi luotettava palvelutapahtumaan nähden ja näettekö tarvetta velvoittaa laajemmin vahvan sähköisen tunnistamisen käyttöön (millä toimialoilla, missä palveluissa)?

-

Henkilötunnuksen vaihtamiskynnyksen madaltamista koskeva arviomuistio

Kommentit muistioon

Arviomuistion johtopäätös, jonka mukaan henkilötunnuksen vaihtamiskynnystä ei tule madaltaa, on perusteltu. Väärinkäytöksiä tulee estää muilla keinoin kuten henkilötunnuksen käytön minimoinnilla ja sillä, että henkilötunnusta ei käytetä tunnistautumisen välineenä.

Zitting Eija
Aalto-yliopisto - Oppimispalvelut